

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1877>

Citation: Tutar, E. & Kuşcu, A. (2020). Hane halklarının tüketim alışkanlıklarını etkileyen etmenler: Bor uygulaması. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(53), 1205-1218.

Prof. Dr. Erdiñç TUTAR

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Niğde / TÜRKİYE,

0000-0002-9076-7621

Bilim Uzmanı Aşlı KUŞCU

0000-0002-3147-3367

HANE HALKLARININ TÜKETİM ALIŞKANLIKLARINI ETKİLEYEN ETMENLER: BOR UYGULAMASI¹

ÖZET

Günlük hayatta insanların satın alma ve tüketim davranışları tekrarlayıcı özelliktedir. İnsanlar tüketimlerini ve satın alımlarını alıştıkları yerlerde yaparlar. Bir süre sonra tüketim, alışkanlık haline gelir. Alışkanlıklar, bilinçli karar vermeyi etkilemekte ve çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Tüketim bütün sektörler için oldukça önemlidir. Tüketim alışkanlıklarının belirlenmesi, işletmelerin üretimlerini daha etkin şekilde yapmalarını sağlamak içindir. Bu nedenle, günümüzde hane halkı tüketim alışkanlıkları çeşitli araştırmalar ile analiz edilmektedir. Bu çalışmada hane halkı tüketim alışkanlıklarının analizi, Bor ilçesi örneği ile yapılmıştır. Çalışmada demografik bilgilerin yanında, hane halkının tüketim rasyonelitesi, hane halkının rasyonel davranışlar düzeylerini ve hane halkının gelir ve tüketim harcamaları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, hane halkının tüketim rasyonelite düzeyi arttıkça, gelir ve tüketim harcaması düzeyinin arttığı görülmektedir. Hane halkının rasyonel davranışlar düzeyi arttıkça, gelir ve tüketim harcaması düzeyinin arttığı belirlenmiştir. Cinsiyet, yaş, medeni durum ve eğitim düzeyinin hane halkının tüketim rasyonelitesi, hane halkının rasyonel davranışlar düzeylerini, hane halkının gelir ve tüketim harcamalarını etkilemediği tespit edilmiştir. Meslek, aylık ortalama gelir ve ek gelir hane halkının tüketim rasyonelitesi, hane halkının rasyonel davranışlar düzeylerini, hane halkının gelir ve tüketim harcamalarını etkilemektedir. Hane halkının toplu alışveriş durumu; hane halkının tüketim rasyonelitesini, hane halkının rasyonel davranışlar düzeylerini, hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeylerini anlamlı etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Hanehalkı, Tüketim, Tüketim Alışkanlıkları, Bor

FACTORS AFFECTING HOUSEHOLDS CONSUMPTION HABITS: BOR APPLICATION

ABSTRACT

The buying and consumption behaviors of people in daily life are repetitive. People make their consumption and purchases where they are used to. After a while, consumption becomes a habit. Habits influence informed decision-making and are influenced by various factors. Consumption is very important for all sectors. Determination of consumption habits is to enable enterprises to produce more efficiently. Therefore, today's household consumption habits are analyzed by various researches. In this study, the analysis of household consumption habits was conducted with the Bor district sample. In addition to demographic information, the rationality of household consumption, rational behavior levels of households and the relationship between household income and consumption expenditures were investigated. As a result of the research, it is seen that as the consumption rationality level of the household increases, the level of income and consumption expenditure increases. As the rational behaviors of households increased, income and consumption expenditures increased. Gender, age, marital status and educational level did not affect household consumption rationality, household rational behavior levels, household income and consumption expenditures. Profession, monthly average income and additional income affect household consumption rationality, rational behavior levels of households, household income and consumption expenditures. Collective shopping situation of households; household consumption rationality, rational behavior levels of households, household income and consumption expenditure levels.

Keywords: Household, Consumption, Consumption Habits, Bor

1. GİRİŞ

Küreselleşmeden kaynaklı aşırı üretimin ortaya çıkardığı fazlalık ürünleri tüketme çabası tüketim kültürünü oluşturmuştur. Tüketim kültürü başlangıçta modern toplumlarda hâkim olmuş, sonrasında

¹ Bu çalışma "Hanehalkı Tüketim Alışkanlıklarının Analizi: Bor Örneği" Konulu Niğde Üniversitesi SBE İktisat Anabilim Dalında yapılan Yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

tüm toplumlarda yayılma göstermiştir. Zaman içerisinde biyolojik ihtiyaçlardan toplumsal ihtiyaçlara dönüşen tüketim; kültürün, siyasetin, ekonominin ve sosyal ilişkilerin önemli etkileşim araçlarından birisi olmuştur. Tüketim yaşamın her alanında bizlerle iç içe yaşamaktadır. Tüketimin insan yaşamının önemli gereksinimlerinden biri haline gelmesi beraberinde bireylerin tüketim tercihlerini ve tüketim alışkanlıklarını inceleme durumunu ortaya çıkarmıştır (Topay ve Erdem, 2019: 163; Tunç, 2017: 413).

Bu çalışmanın amacı, hane halklarının tüketim alışkanlıklarını belirlemektir. Bu doğrultuda Bor ilçesinde 384 kişiye anket uygulaması yapılarak SPSS analizleri ile sonuca ulaşılmıştır. Araştırmanın yöntemi, örnekleme, veri toplama araçları ile verilerin toplanması ve yapılan analizler, istatistiksel analiz, bulgu ve yorumlar, araştırma bulgu ve yorumları doğrultusunda ilgili literatür ile sonuçların karşılaştırılmasına, sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

2. TÜKETİM KAVRAMI VE HANEHALKI TÜKETİM KARARLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Türk Dil Kurumu (TDK)'na göre tüketim, “tüketim işi” ve “üretilen veya yapılan şeylerin kullanılıp harcanması, yoğaltım, istihlak, üretim karşıtı” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2018). Ekonomi bilimindeki “tüketim” kavramı ile günlük hayatta kullanılan “tüketim” sözcüğü arasında fark bulunmaktadır. İnsanlar tüketim dendiğinde, kim tarafından tüketildiğine ve tüketimin amacına bakmaksızın bir şeyin yok edilmesini anlamaktadır. Tüketim, özgür insan gereksinimlerinin karşılanması amacıyla mal ve hizmetlerin sağladığı faydalardan direkt yararlanmak anlamındadır (Tutar Kutluay ve Yazırlı, 2016: 369). Tüketim yalnızca fiziksel gereksinimlerin karşılanması demek değildir. Bu bağlamda, bir şeyleri kullanarak bitirmeyi ve yok etmeyi de ifade etmektedir. İnsanın biyolojik, fizyolojik, sosyal ve kültürel anlamda birçok ihtiyacı bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlarının karşılanması için harcanan ve harcanması beklenen maddi ve manevi değerlerin bütünü tüketimin içerisinde (Aydın, Marangoz & Fırat, 2015: 25). Tüketim, sosyal çevrenin kodları ve ilişkilerini, bireylerin kimliğini, zevklerini ve statülerini tanımlayabilecek önemli bir sosyal iletişim süreci olarak da kullanılmaktadır. Tüketici ise, tüketim eylemini yerine getiren yani tüketen bireydir (Odabaşı, 2006: 16). Günümüzde tüketici zorunlu ihtiyaçlarından çok sosyal yaşamda kendisine yer edinme, gösteriş, ruh halinin değişmesi, stres atma gibi nedenlerle tüketime katılmaktadır. Tüketim modern toplumlarda gelişmiş bir yapıya ulaşırken, aynı zamanda karmaşık bir hal almaktadır. Zamanla tüketim bir ihtiyaç karşılamaktan çok kendi başına bir ihtiyaç konumuna gelmiştir. Geçmişte üretilenlerle övünülürken, günümüzde tüketilenlerle övünülmeye başlanmıştır. Bu durum modern toplumların tüketimin hâkimiyetine girmesine neden olmaktadır. Bu nedenlerden dolayı tüketim ve insan yaşamın her alanında beraber hareket etmektedir (Topay ve Erdem, 2019: 164).

Bireylerin-Hane halklarının tüketim alışkanlıklarını etkileyen etmenler genel olarak tüketim harcamaları ve tüketim fonksiyonlarını etkileyen etmenler ile aynıdır. Bunlar, iktisadi (ekonomik), demografik ve davranışsal (psikolojik) olmak üzere üç tanedir. Bireylerin ve hane halklarının tüketim alışkanlıklarını etkileyen faktörler, satın alma davranışlarını da etkileyen faktörler ile ilişkilidir. Bireylerin ve hane halklarının tüketim alışkanlıklarını etkileyen en önemli etmeni de gelir oluşturmaktadır. Ernest Engel on sekizinci yüzyıl sonlarına doğru tüketim ve gelirle ilgili ilk çalışmaları gerçekleştirmiş ve ikisi arasında çok sıkı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. İlişkiyi ise Engel Kanunları adı altında şu şekilde açıklamıştır (Arman, 2013: 43):

- Tüketicide gelir düzeyi ne kadar düşük ise, gıda maddelerine harcanan kısımda o kadar fazla olmaktadır. Gelir düzeyinin artması, gıda maddelerine harcanan payın azalmasına neden olmaktadır. Yani gıda maddeleri alışverişinde gelir düzeyi, tüketim elastikiyetini etkilemekte ve her daim birden küçük olmaktadır.
- Aydınlatma, ısıtma, konut ve giyim gibi gereksinimlere ayrılan gelir payı, gelir seviyesine göre farklılık göstermemektedir. Gelirin artması ya da düşmesi bu paya bir etki etmemekte, her daim sabit ve bire eşit elastikiyet görülmektedir.
- Eğlence, eğitim, kültür ve lüks gereksinimlerin giderilmesinde, gelirden bu ürün ve hizmetler için ayrılan pay direkt olarak gelir seviyesine bağlıdır. Gelir seviyesi belli bir yere ulaştıktan sonra bu ürün ve hizmetlere pay ayrılmaktadır. Yani belli bir gelir seviyesi altındaki hane halkları bu giderlere hiç pay ayırmamakta, gelir düzeyi yüksek olanlar oldukça yüksek pay ayırarak tüketim elastikiyetini birden büyük yapmaktadır.

28 Temmuz 2017 tarihinde 24576 sayılı haber bülteninde en güncel veriler olan “Hane halkı Tüketim Harcaması, 2016 verileri” de (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2017) gelirin tüketim harcamalarına olan etkisini ortaya koyar durumdadır. Bu araştırmaya göre Türkiye genelinde hane halkları en çok tüketim harcamasını kira ve konuta (%25,2) ve alkolsüz içecek ile gıdaya (%19,5) yapmıştır. Toplam hane halkı tüketim harcamalarına bakıldığında %2,3 ile eğitim, %2 ile sağlık en düşük payı almıştır. 2015 verileri ile 2016 verilerinin de karşılaştırıldığı raporda, “konut ve kira harcamalarının toplam harcamalardaki payının bir önceki yıla göre 0,8 puanlık düşüşle %26’dan %25,2’ye gerilediği, gıda ve alkolsüz içecek harcamalarının payının %20,2’den %19,5’e, eğlence ve kültür harcamalarının payının %2,9’dan %2,8’e, çeşitli mal ve hizmet harcamalarının payının ise %4,3’den %4,2’ye düştüğü” de belirtilmiştir. Bu düşüşler doğrultusunda raporda temel gelir kaynağına göre harcama kalıplarının değiştiği belirtilmiştir.

Hane halklarının tüketim alışkanlıklarını etkileyen en önemli etmenin gelir olduğunu doğrulayan başka çalışmalar da bulunmaktadır. Aşağıda ilgili literatür verilmiştir.

2.1. Literatür Özeti

Koç ve Alpay (2002)’nin çalışmalarında hanede yaşayan kişi sayısının gıda ve konut harcamalarında düşüşe neden olduğu gözlenmiştir. Bu hanede yaşayan kişi sayısı arttıkça bütçeyi kısmak için düşük kaliteli mallara olan talebin artması olarak yorumlanmıştır.

Dölekoğlu ve Yurdakul (2004), “Adana İlinde Hane Halkının Beslenme Düzeyleri ve Etkili Faktörlerin Logit Analizi İle Belirlenmesi” isimli çalışmalarında; ekonomik, sosyo-demografik özelliklere göre haneler arası beslenme düzeyleri arasındaki farklılığı ve buna etki eden faktörleri araştırmışlardır. Çalışmada ekonomik özellik olarak gelirin etkisini azaltmak ve diğer faktörleri ön plana çıkarmak için gelir düzeyleri birbirine oldukça yakın olan ve “zengin” olarak adlandırılacak bireyler üzerinde analiz yapmışlardır. Gelir düzeyinin sabit olduğu bu çalışmaya göre hane halkı tüketim alışkanlıkları üzerinde özellikle gıdaya yapılan harcama, annenin eğitimi ve hanedeki erkek nüfus oranının olumlu etkisi olduğu belirlenmiştir.

Akbay (2005), Kahramanmaraş ili kentsel alanda hane halklarının gıda tüketim yapılarını araştırmış ve araştırma sonucunda hane halkı toplam gelirin yaklaşık %28’ini gıda harcamalarına yaptıkları ifade edilmiştir.

Avcı (2011), Türkiye’de çalışan kadınların hane halkı harcama örüntüleri üzerine etkisini araştırdığı çalışmada hane halkı rasyonel davranışlar ile tüketim harcamaları arasında doğrusal bir ilişkinin olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Sigeze (2012), yapmış olduğu araştırmada hane halkının yaşın artmasıyla tüketim harcamalarının daha da azaldığı bulgusuna ulaşmıştır.

Akmercan (2016), hane halkı tüketim harcamalarını araştırdığı çalışmada düşük gelir grubundaki hanelerin birey sayısı artarken, hane halkı zaruri harcamaları önce hızlı bir şekilde artmakta ardından bu artış bir miktar azalmakta olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Altuntaş ve Doğan (2017), “Kırşehir İli Kentsel Alanda Hane Halkının Kanatlı Et Tüketim Alışkanlıklarının ve Satın Alma Kararını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi” isimli çalışmalarında hane halkının en fazla tavuk etini tercih ettiğini (%94,6) ve bunun nedeninin tavuk eti fiyatının daha düşük olduğunu belirlemişlerdir.

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından (2017), gerçekleştirilen hane halkı tüketim harcaması araştırmasına göre düşük gelirli hanelerin yüksek gelirli hanelere göre iki kat daha fazla gıda harcamalarına pay ayırdığı belirtilmiştir (URL 1).

Gürler, Birecikli & Eryavuz (2018), yaptıkları çalışmada TÜİK tarafından yayınlanan “Hane Halkı Tüketim Harcamaları” 2003-2014 verilerini kullanarak tüketim harcamalarına etki eden faktörleri araştırmışlardır. Yaptıkları çalışmada hane halkı tüketim harcamasını etkileyen en önemli değişkenin gelir olduğunu saptamışlardır. Gelirin yanı sıra tüketim harcamaları üzerinde yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi faktörlerinin de etkili olduğunu belirlemişlerdir.

Kılıç (2018), Türkiye’de hane halkı tüketim harcamalarının analizi konusunda yaptığı araştırmada hane halkı gelir düzeyi ile rasyonel davranışlar ve tüketim harcamaları arasında anlamlı ilişkinin olduğunu

ifade etmiştir. Dolayısıyla aile gelir düzeyi arttıkça hane halkının tüketim harcamalarında daha fazla artış meydana geldiği görülmektedir.

Topay ve Erdem (2019), çalışmasında Türkiye'deki tüketim kültürünü ve gelişimini geniş perspektifte ele almıştır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Modeli

Yöntem bölümünde araştırmanın deseni, evreni ve örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve teknikleri, ölçme aracının geliştirilmesi, verileri toplama süreci ve verilerin analizi başlıklarına yer verilmiştir. Ayrıca istatistiksel çözümleme teknikler ile ilgili de bilgi verilmektedir. Hane halkı tüketim alışkanlıklarını inceleyen bu çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel bir çalışmada, araştırmacılar, çalışma sürecine herhangi bir katılımı veya etkisi olmadan objektif bir gözlemcinin rolünü oynamaktadır. Nicel bir çalışmada, sayısal, bu gözlemi yansıtan olguyu tanımlamak ve açıklamak için gözlemlerin temsil edilmesi amaçlanmaktadır. Nicel araştırma, nicel veri toplayarak ve istatistiksel, matematiksel veya hesaplama tekniklerini uygulayarak olayların sistematik bir araştırması olarak tanımlanır. Nicel araştırma, örnekleme yöntemlerini kullanarak ve sonuçları sayısal olarak gösterilebilen çevrimiçi anketler, çevrimiçi anketler, anketler vb. kullanarak mevcut ve potansiyel müşterilerden bilgi toplar. Nicel araştırma daha çok sosyal bilimlerde araştırma çalışmasından nicel veri toplamak için kullanılan istatistiksel yöntemleri kullanarak gerçekleştirilir. Nicel araştırma şablonları nesnel, ayrıntılı ve çoğu zaman doğada araştırma niteliğindedir. Bu araştırma yönteminden elde edilen sonuçlar mantıklı, istatistiksel ve tarafsızdır. Veri toplama, yapılandırılmış bir yöntem kullanılarak gerçekleştirilir ve tüm popülasyonu temsil eden daha büyük örnekler üzerinde gerçekleştirilir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırma; Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesinin ölçülmesi amacıyla gerçekleştirilmiş olup, araştırmanın evreni 2019 Mayıs ayında Niğde ili Bor ilçesi sınırlarında bulunan kişiler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme evreni içerisinde rasgele örnekleme yöntemiyle belirlenmiş olan 384 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmaya katılımcıların dâhil edilme durumları gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Taş (2017), tarafından geliştirilen ve 30 maddeden oluşan Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında, katılımcılara anket formu uygulanmıştır. Uygulanan anketin geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Hane halkı tüketim alışkanlıklarını incelemek için Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi Ölçeği araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Geliştirilen bu ölçeğe açılımlayıcı faktör analizi yapabilmek için faktör analizine uygunluğunun testlerle ölçülmesi gerekmektedir. Ölçek içerisinde sorulara verilen cevaplar neticesinde elde edilen verilere uygulanan temel bileşenler analizinde Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Testine göre, örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğu (KMO değeri 0,808) görülmüştür (Bayram, 2004: 137). Gerçekleştirilen Barlett Küresellik Testi sonucu da anlamlı çıkmıştır ($X^2=2876,782$; $p < 0,001$).

Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi Ölçeği'nde yer alan sorulara ait verilerin açıklayıcı faktör analizine sokulması ve varimax döndürülmesi sonucunda; faktör yükleri 0,40'ın üzerinde olan maddeler temel alınmıştır. Analizler neticesinde elde edilen sonuçlar incelenerek 0,40'tan düşük faktör yüküne (1, 11, 16, 17, 21, 22, 27, 28, 29 ve 30 nolu sorular) sahip ifadeler analiz dışı bırakılmıştır (Özdamar, 1999; 513). Belirtilen sorular tek tek çıkartılarak veriler üzerinde tekrar analiz yapılmış olup Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi Ölçeği'nin iki faktörden oluştuğu belirlenmiştir. Ayrıca 1'nci faktörün ölçtüğümüz olguyu %30,959; 2'nci faktörün ise %11,702 oranında ölçtüğü görülmektedir. Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi Ölçeği'nde yer alan 2 Faktör ve 20 soru, toplam varyansın %42,66'sını açıklamaktadır. Sosyal bilimlerde yapılan analizlerde %40 ile %60 arasında değişen açıklanan varyans yüzdeleri yeterli kabul edilmektedir (Tavşancıl, 2006: 49).

20 maddeden oluşan Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi Ölçeği'nin toplam 2 tane faktörü bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla; Hane Halkının Rasyonel Davranışları (2, 4, 5, 6, 9, 13, 18, 19, 20, 23,

24, 25 ve 26 nolu sorular) ve Hane Halkının Gelir ve Tüketim Harcaması (3, 7, 8, 10, 12, 14 ve 15 nolu sorular) olarak belirlenmiştir. Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi Ölçeği'ne ait Döndürülmüş Temel Bileşenler Matrisi Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi Ölçeği'ne Ait Döndürülmüş Temel Bileşenler Matrisi

Maddeler	Sorular	Faktör Yüklere	
		1	2
S2	Alışveriş yapmak beni mutlu ediyor, ihtiyacım olmasa da giderim	0,637	
S4	Moda, satın alma kararlarımı etkiler.	0,743	
S5	Ürünün marka olup olmaması ürüne olan ilgimi etkiler.	0,713	
S6	Alışveriş sırasındaki ruh halim satın alacağım ürün miktarını etkiler.	0,520	
S9	Bir ürüne ihtiyacım olmasa bile sosyal çevreme uyum sağlamak için o ürünü satın aldığım olur.	0,787	
S13	Tüketim harcamalarım dış görünüm benim için önemli bir faktördür.	0,565	
S18	Alışverişlerimde genellikle kredi kartı ile ödeme yaparım.	0,430	
S19	Alışverişlerimde genellikle interneti tercih ederim.	0,701	
S20	Bir ürün hakkında araştırma yapmadan o ürünü satın almam.	0,480	
S23	Alışverişlerimde uzman görüşüne önem veririm.	0,515	
S24	Sahip olduğum şeylerin miktarı artınca yaşam kalitemin de artacağına inanırım.	0,571	
S25	Kaliteli ürün pahalı üründür.	0,596	
S26	Yaşadığımız toplumda tüketim yapmak kişiye farklı bir kimlik kazandırır.	0,706	
S3	Alışveriş yaptığım yerin rahatlığı alacağım ürün miktarını etkiler.		0,538
S7	Ağızdan ağza iletişim tüketim harcamalarımı etkiler.		0,788
S8	Reklamlar satın alma kararlarımı etkiler.		0,675
S10	Tüketim harcamalarım satıcının iyi davranış ve yaklaşımı benim için önemli bir faktördür.		0,608
S12	Tüketim harcamalarım uygun fiyat benim için önemli bir faktördür.		0,443
S14	Tüketim harcamalarım uygun kalite benim için önemli bir faktördür.		0,558
S15	Şu andakinden daha fazla gelire sahip olsaydım daha fazla tüketim yapardım.		0,456

Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi Ölçeği'ne verilen cevapların iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's Alpha) **0,872** olarak belirlenmiştir. Ölçeğin ve alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları Tablo 2'de verilmiştir. Cronbach Alpha katsayısının değerlendirme kriterleri aşağıdaki gibidir;

0.00 < Katsayı < 0.40 ise ölçek güvenilir değildir.

0.40 < Katsayı < 0.60 ise ölçek düşük güvenilirliktedir.

0.60 < Katsayı < 0.80 ise ölçek oldukça güvenilirdir.

0.80 < Katsayı < 1.00 ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir (Özdamar, 1999: 513).

Ölçeklerin Cronbach Alpha değerine bakıldığında; elde edilen değerler ölçeklerin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir (Özdamar, 1999: 510). Ayrıca, ölçeğin yapısal geçerliliğe sahip olduğu da söylenebilir.

Tablo 2: Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi Ölçeği ve Alt Boyutlarına Ait Güvenilirlik Analizi Sonucu

Ölçek	Cronbach's Alpha	N
Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi Ölçeği	,872	20
Hane Halkının Rasyonel Davranışları	,874	13
Hane Halkının Gelir ve Tüketim Harcaması	,707	7

3.4. Verilerin Analizi

Tüm istatistiksel analizler SPSS (Statistical Package for the Social Sciences versiyon 24) programı ile yapılmıştır. Yapılan analizde öncelikle katılımcıların sosyo-demografik bilgilerine ilişkin tanımlayıcı bulgular verilecek daha sonrasında katılımcıların Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi Ölçeği ve alt boyutlarından olan hane halkının rasyonel davranışları ve hane halkının gelir ve tüketim harcamasına ilişkin ortalama puanlar verilecektir. Ardından araştırma değişkenlerinin kendi arasında ilişkisine yönelik pearson korelasyon analizi yapılacaktır. Son olarak, katılımcıların sosyo-demografik bilgileri ile araştırma değişkenleri arasındaki ilişkilere bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi ile bakılacaktır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Uygulanan anket neticesinde elde edilen verilerin analizi bu bölümde yapılmaktadır. Öncelikle, verilerin analizinin yapılabilmesi için katılımcıların doldurdıkları anket formları uygun kodlamalar yapılarak IBM SPSS 24. 0 programına aktarılmıştır.

4.1. Sosyo-Demografik Bilgilere Yönelik Bulgular

Ölçek çalışması Bor/Niğde ilçesi sınırlarında bulunan 384 katılımcıya uygulanmış olup araştırmanın bu kısmında katılımcıların sosyo-demografik bilgilerini ilişkin frekans değerleri gösterilecektir. Katılımcılar hakkındaki sosyo-demografik bilgilerine ilişkin veriler tablo haline getirilip, analiz edilerek Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Hane Halkı Hakkındaki Tanımlayıcı Özellikler

	N	%
Hane Halkının Cinsiyeti		
Kadın	220	57,3
Erkek	164	42,7
Hane Halkının Yaş Durumu		
18-24	69	18,0
25-34	104	27,1
35-44	91	23,7
45 ve Üstü	120	31,3
Hane Halkının Eğitim Durumu		
Okul Bitirmedi	13	3,4
İlkokul	38	9,9
Ortaokul	55	14,3
Lise	103	26,8
Önlisans	59	15,4
Lisans	86	22,4
Yüksek Lisans/Doktora	30	7,8
Hane Halkının Medeni Durumu		
Evli	240	62,5
Bekâr	144	37,5
Hane Halkının Meslek Durumu		
Emekli	41	10,7
İşçi	72	18,8
Esnaf	26	6,8
Memur	84	21,9
Ev Hanımı	78	20,3
Öğrenci	48	12,5
Ziraatçı	8	2,1
Diğer	27	7,0
Hane Halkının Aylık Ortalama Geliri		
0-800	2	,5
801-1600	23	6,0
1601-3000	131	34,1
3001-4000	83	21,6
4000 TL ve Üzeri	145	37,8
Hane Halkının Ek Gelir Durumu		
Yok	298	77,6
1-500	15	3,9
501-1000	24	6,3
1001-2000	17	4,4
2001 TL ve Üstü	30	7,8
Hane Halkının Toplu Alışveriş Durumu		
Bir Defa	113	29,4
İki Defa	152	39,6
Üç Defa	48	12,5
Dört Defa	41	10,7
Daha Fazlası	30	7,8

Hane halkının cinsiyet durumu dağılımına bakıldığında, %57,3'ü (220) kadın %42,7'si (164) erkek olduğu belirlenmiştir.

Hane halkının yaş durumu dağılımına bakıldığında; %18,0'ünün (69) 18-24 yaş aralığında iken %27,1'inin (104) 25-34 yaş aralığında, %23,7'sinin (91) 35-44 yaş aralığında ve %31,3'ünün (120) 45 yaş ve üstünde olduğu belirlenmiştir. Hane halkının eğitim durumu dağılımına bakıldığında; hane halkından 13 kişinin (%3,4) herhangi bir okuldan mezun olmadığı belirlenirken 38 kişinin (%9,9) ilkökul, 55 kişinin (%14,3) ortaokul, 103 kişinin (%26,8) lise, 59 kişinin (%15,4) önlisans, 86 kişinin (%22,4) lisans ve 30 kişinin (%7,8) yüksek lisans/doktora mezunu olduğu belirlenmiştir. Hane halkının medeni durumu dağılımına bakıldığında; %62,5'nin (240) evli iken %37,5'nin (144) bekâr olduğu belirlenmiştir. Hane halkının meslek durumu dağılımına bakıldığında; %10,7'sinin (41) emekli iken %18,8'nin (72) işçi, %6,8'inin (26) esnaf, %21,9'unun (84) memur, %2,1'inin (8) ziraatçı ve %7,0'sinin (27) diğer meslek gruplarında çalıştığı belirlenmiştir. Ayrıca hane halkının %20,3'ü (78) ev hanımı ve %12,5'i (48) öğrencidir. Hane halkının aylık ortalama gelir dağılımına bakıldığında; %0,5'inin (2) 0-800 TL arasında, %6,0'sinin (23) 801-1600 TL arasında, %34,1'inin (131) 1601-3000 TL arasında, %21,6'sinin (83) 3001-4000 TL arasında ve %37,8'inin (145) 4000 TL ve üzerinde ortalama gelirleri olduğu belirlenmiştir. Hane halkının ek gelir dağılımına bakıldığında; %77,6'sının (298) ek geliri bulunmazken %3,9'unun (15) 1-500 TL arasında, %6,3'ünün (24) 501-1000 TL arasında, %4,4'ünün (17) 1001-2000 TL arasında ve %7,8'inin (30) 2001 TL ve üstünde ek geliri olduğu belirlenmiştir. Hane halkının toplu alışveriş durumu dağılımına bakıldığında; %29,4'ünün (113) bir defa toplu alışveriş yaparken %39,6'sının (152) iki, %12,5'inin (48) üç, %10,7'sinin (41) dört ve %7,8'inin (30) daha fazla toplu alışveriş yaptığı belirlenmiştir.

4.2. Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi Ölçeği'ne Yönelik Bulgular

Hane halkının tüketim rasyonalitesi ölçeğine vermiş olduğu cevaplara ilişkin veriler tablo haline getirilip, analiz edilerek Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi Ölçeği'ne Vermiş Olduğu Cevapların Dağılımı

	N	Min	Max	Ort.	SS
Bir ürüne ihtiyacım olmasa bile sosyal çevreme uyum sağlamak için o ürünü satın aldığım olur.	384	1	5	2,58	1,50
Sahip olduğum şeylerin miktarı artınca yaşam kalitemin de artacağına inanırım.	384	1	5	2,67	1,54
Alışverişlerimde genellikle interneti tercih ederim.	384	1	5	2,70	1,43
Yaşadığımız toplumda tüketim yapmak kişiye farklı bir kimlik kazandırır.	384	1	5	2,91	1,48
Kaliteli ürün pahalı üründür.	384	1	5	2,95	1,53
Ürünün marka olup olmaması ürüne olan ilgimi etkiler.	384	1	5	2,97	1,54
Moda, satın alma kararlarımı etkiler.	384	1	5	3,02	1,56
Alışveriş yapmak beni mutlu ediyor, ihtiyacım olmasa da giderim	384	1	5	3,15	1,50
Bir ürün hakkında araştırma yapmadan o ürünü satın almam.	384	1	5	3,30	1,38
Alışverişlerimde genellikle kredi kartı ile ödeme yaparım.	384	1	5	3,43	1,50
Tüketim harcamalarım dış görünüm benim için önemli bir faktördür.	384	1	5	3,58	1,37
Reklamlar satın alma kararlarımı etkiler.	384	1	5	3,60	1,36
Alışverişlerimde uzman görüşüne önem veririm.	384	1	5	3,65	1,29
Ağızdan ağza iletişim tüketim harcamalarımı etkiler.	384	1	5	3,66	1,29
Alışveriş sırasındaki ruh halim satın alacağım ürün miktarını etkiler.	384	1	5	3,67	1,34
Şu andakinden daha fazla gelire sahip olsaydım daha fazla tüketim yapardım.	384	1	5	3,82	1,46
Alışveriş yaptığım yerin rahatlığı alacağım ürün miktarını etkiler.	384	1	5	3,84	1,25
Tüketim harcamalarım satıcının iyi davranış ve yaklaşımı benim için önemli bir faktördür.	384	1	5	4,30	,80
Tüketim harcamalarım uygun fiyat benim için önemli bir faktördür.	384	1	5	4,56	,75
Tüketim harcamalarım uygun kalite benim için önemli bir faktördür.	384	1	5	4,61	,60

Katılımcıların Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi Ölçeği'ne vermiş olduğu cevaplar incelendiğinde;

- “Bir ürüne ihtiyacım olmasa bile sosyal çevreme uyum sağlamak için o ürünü satın aldığım olur.” maddesi 2,58 ortalama ile en düşük puanı,
- “Tüketim harcamalarım uygun kalite benim için önemli bir faktördür.” maddesinin 4,61 ortalama ile en yüksek puanı,
- Bütün maddelere en düşük 1 puan ve en yüksek 5 puan verdikleri görülmektedir.

4.3. Araştırma Değişkenlerine Yönelik Bulgular

Araştırmada; hane halkının tüketim rasyonalitesi ve alt boyutlarından hane halkının rasyonel davranışları ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması, araştırmanın değişkenlerini oluşturmaktadır. Araştırmanın bu kısmında araştırma değişkenlerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler verilecek ve araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenecektir.

Tablo 5: Araştırma Değişkenlerine İlişkin Betimsel Analiz Sonuçları

	N	Min.	Maks.	Ort.	Std. Sapma
Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi	384	1,70	5,00	3,44	,73
Hane Halkının Rasyonel Davranışları	384	1,15	5,00	3,12	,92
Hane Halkının Gelir ve Tüketim Harcaması	384	2,30	5,00	4,05	,67

Ölçekte yer alan ifadelerin puanları 1-5 arasında değişmektedir. Ölçeğin maddelerine verilen cevaplar “Kesinlik Katılıyorum” yanıtına 5 puan, “Katılıyorum” yanıtına 4 puan, “Fikrim Yok” yanıtına 3 puan, “Katılmıyorum” yanıtına 2 puan ve “Kesinlikle Katılmıyorum” yanıtına 1 puan verilmiştir. Ölçekte yer alan ifadelerin puanlamaları; 1–1,79 arası “Kesinlikle Katılmıyorum”, 1,80–2,59 arası “Katılmıyorum”, 2,60–3,39 arası “Fikrim Yok”, 3,40–4,19 arası “Katılıyorum” ve 4,20–5,00 arası ise “Kesinlik Katılıyorum” şeklinde belirlenmiştir. Yapılan betimsel analiz sonuçları Tablo 5’te verilmiş olup bu tablo incelendiğinde;

- Hane halkının tüketim rasyonalitesinden en düşük puan 1,70, en yüksek puan 5,00, ortalama puanı 3,44 standart sapma değeri, 73’tür. Ortalama puan “Katılıyorum” seçeneğine karşılık gelmektedir. Buna göre hane halkı, “Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi”ni algıladıklarını belirtmektedirler.
- Hane halkının rasyonel davranışlarından en düşük puan 1,15, en yüksek puan 5,00, ortalama puanı 3,12 standart sapma değeri, 92’dir. Ortalama puan “Fikrim Yok” seçeneğine karşılık gelmektedir. Buna göre hane halkı, “Hane Halkının Rasyonel Davranışları”nda algı probleminin olduğunu belirtmektedirler.
- Hane halkının gelir ve tüketim harcamasından en düşük puan 2,30, en yüksek puan 5,00, ortalama puanı 4,05 standart sapma değeri, 67’dir. Ortalama puan “Katılıyorum” seçeneğine karşılık gelmektedir. Buna göre hane halkı, “Hane Halkının Gelir ve Tüketim Harcaması”ni algıladıklarını belirtmektedirler.

Tablo 6: Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

		1.	2.	3.
1. Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi	K.K.	1		
	P			
2. Hane Halkının Rasyonel Davranışlar	K.K.	,955**	1	
	P	,000		
3. Hane Halkının Gelir ve Tüketim Harcaması	K.K.	,665**	,414**	1
	P	,000	,000	

Yapılan Pearson Korelasyon analizi sonuçları Tablo 6’da verilmiş olup bu tablo incelendiğinde;

- Hane halkının tüketim rasyonalitesi düzeyi ile hane halkının rasyonel davranışlar düzeyi arasında çok yüksek düzeyde ($r=,955$) ve pozitif anlamda bir ilişki vardır ($p < 0,001$). Bu sonuca göre; hane halkının tüketim rasyonalitesi düzeyi arttıkça hane halkının rasyonel davranışlar düzeyi de artmaktadır.
- Hane halkının tüketim rasyonalitesi düzeyi ile hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyi arasında yüksek düzeyde ($r=,665$) ve pozitif anlamda bir ilişki vardır ($p < 0,001$). Bu sonuca göre; hane halkının tüketim rasyonalitesi düzeyi arttıkça hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyi de artmaktadır.
- Hane halkının rasyonel davranışlar düzeyi ile hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyi arasında orta düzeyde ($r=,414$) ve pozitif anlamda bir ilişki vardır ($p < 0,001$). Bu sonuca göre; hane halkının rasyonel davranışlar düzeyi arttıkça hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyi de artmaktadır.

4.4. Sosyo-Demografik Bilgiler ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Araştırmanın bu kısmında sosyo-demografik bilgilerin hane halkının tüketim rasyonalitesi ve alt boyutlarından hane halkının rasyonel davranışlar ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması üzerindeki etkileri incelenecektir.

Tablo 7: Hane Halkının Cinsiyeti ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Ort.	SS	T	p
Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi	Kadın	220	3,53	,71	2,658	,957
	Erkek	164	3,33	,74		
Hane Halkının Rasyonel Davranışlar	Kadın	220	3,19	,92	1,685	,678
	Erkek	164	3,03	,92		
Hane Halkının Gelir ve Tüketim Harcaması	Kadın	220	4,17	,65	3,949	,735
	Erkek	164	3,90	,67		

Yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo 7’de gösterilmiş olup analiz neticesinde; hane halkının cinsiyetine göre hane halkının tüketim rasyonalitesi, hane halkının rasyonel davranışlar ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyleri anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır (sırasıyla $t=2,658$, $p=0.957$; $t=1,685$, $p=0.678$; $t=3,949$, $p=0.735$). Diğer bir ifade ile kadın veya erkek olmak hane halkının tüketim rasyonalitesi, hane halkının rasyonel davranışlar ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeylerini anlamlı etkilememektedir.

Tablo 8: Hane Halkının Yaşı ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Yaş Durumu	N	Ort.	SS	F	P
Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi	18-24	69	3,62	,61	10,905	,000
	25-34	104	3,66	,79		
	35-44	91	3,43	,73		
	45 ve Üstü	120	3,17	,64		
Hane Halkının Rasyonel Davranışlar	18-24	69	3,38	,72	17,579	,000
	25-34	104	3,45	,93		
	35-44	91	3,12	,89		
	45 ve Üstü	120	2,67	,86		
Hane Halkının Gelir Ve Tüketim Harcaması	18-24	69	4,09	,57	,461	,710
	25-34	104	4,05	,69		
	35-44	91	3,99	,72		
	45 ve Üstü	120	4,09	,68		

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 8’de gösterilmiş olup analiz neticesinde; hane halkının yaşına göre hane halkının tüketim rasyonalitesi ve hane halkının rasyonel davranışlar düzeyleri anlamlı bir şekilde farklılaşırken (sırasıyla $F=10,905$, $p < 0.001$; $F=17,579$, $p < 0.001$) hane halkının yaşına göre hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyi anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($F=,461$, $p=0.710$). Diğer bir ifade hane halkının yaşı; hane halkının tüketim rasyonalitesi ve hane halkının rasyonel davranışlar düzeylerini anlamlı etkilerken hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyini anlamlı etkilememektedir.

Tablo 9: Hane Halkının Eğitimi ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Eğitim Düzeyi	N	Ort.	SS	F	P
Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi	Okul Bitirmedi	13	2,96	,46	11,583	,000
	İlkokul	38	2,96	,59		
	Ortaokul	55	3,20	,62		
	Lise	103	3,36	,69		
	Önlisans	59	3,60	,58		
	Lisans	86	3,69	,75		
	Yüksek Lisans/Doktora	30	4,00	,80		
Hane Halkının Rasyonel Davranışlar	Okul Bitirmedi	13	2,47	,79	14,995	,000
	İlkokul	38	2,43	,75		
	Ortaokul	55	2,70	,82		
	Lise	103	3,05	,86		
	Önlisans	59	3,33	,68		
	Lisans	86	3,46	,91		
	Yüksek Lisans/Doktora	30	3,86	,93		
Hane Halkının Gelir Ve Tüketim Harcaması	Okul Bitirmedi	13	3,89	,73	1,577	,153
	İlkokul	38	3,94	,78		
	Ortaokul	55	4,13	,68		
	Lise	103	3,94	,66		
	Önlisans	59	4,08	,61		
	Lisans	86	4,13	,64		
	Yüksek Lisans/Doktora	30	4,25	,70		

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 9'da gösterilmiş olup analiz neticesinde; hane halkının eğitimine göre hane halkının tüketim rasyonalitesi ve hane halkının rasyonel davranışlar düzeyleri anlamlı bir şekilde farklılaşırken (sırasıyla $F= 11,583$, $p < 0.001$; $F= 14,995$, $p < 0.001$) hane halkının eğitimine göre hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyi anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($F= 1,577$, $p=0.153$). Diğer bir ifade hane halkının eğitimi; hane halkının tüketim rasyonalitesi ve hane halkının rasyonel davranışlar düzeylerini anlamlı etkilerken hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyini anlamlı etkilememektedir.

Tablo 10: Hane Halkının Medeni Durumu ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

	Medeni Durum	N	Ort.	SS	T	P
Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi	Evli	240	3,31	,69	-4,771	,210
	Bekâr	144	3,67	,73		
Hane Halkının Rasyonel Davranışlar	Evli	240	2,95	,88	-4,765	,276
	Bekâr	144	3,40	,92		
Hane Halkının Gelir Ve Tüketim Harcaması	Evli	240	3,98	,68	-2,594	,604
	Bekâr	144	4,17	,65		

Yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo 10'da gösterilmiş olup analiz neticesinde; hane halkının medeni durumuna göre hane halkının tüketim rasyonalitesi, hane halkının rasyonel davranışlar ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyleri anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır (sırasıyla $t= -4,771$, $p=0.210$; $t= -4,765$, $p=0.276$; $t= -2,594$, $p=0.604$). Diğer bir ifade ile evli veya bekâr olmak hane halkının tüketim rasyonalitesi, hane halkının rasyonel davranışlar ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeylerini anlamlı etkilememektedir.

Tablo 11: Hane Halkının Mesleği ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Meslek	N	Ort.	SS	F	P
Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi	Emekli	41	3,04	,57	9,307	,000
	İşçi	72	3,16	,57		
	Esnaf	26	3,58	,84		
	Memur	84	3,72	,79		
	Ev Hanımı	78	3,31	,65		
	Öğrenci	48	3,78	,62		
	Ziraatçı	8	3,00	,68		
Hane Halkının Rasyonel Davranışlar	Diğer	27	3,75	,69	11,101	,000
	Emekli	41	2,64	,66		
	İşçi	72	2,81	,69		
	Esnaf	26	3,30	1,05		
	Memur	84	3,52	,94		
	Ev Hanımı	78	2,82	,89		
	Öğrenci	48	3,59	,71		
Hane Halkının Gelir Ve Tüketim Harcaması	Ziraatçı	8	2,39	1,10	3,683	,001
	Diğer	27	3,47	,91		
	Emekli	41	3,77	,70		
	İşçi	72	3,83	,66		
	Esnaf	26	4,09	,71		
	Memur	84	4,09	,70		
	Ev Hanımı	78	4,23	,64		

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 11’de gösterilmiş olup analiz neticesinde; hane halkının mesleğine göre hane halkının tüketim rasyonalitesi, hane halkının rasyonel davranışlar ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyleri anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır (sırasıyla $F= 9,307$, $p < 0.001$; $F= 11,101$, $p < 0.001$; $F= 3,683$, $p = 0.001$). Diğer bir ifade hane halkının mesleği; hane halkının tüketim rasyonalitesi, hane halkının rasyonel davranışlar düzeylerini ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeylerini anlamlı etkilemektedir.

Tablo 12: Hane Halkının Aylık Ortalama Geliri ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Aylık Ortalama Gelir	N	Ort.	SS	F	P
Hane Halkının Tüketim Rasyonalitesi	0-800	2	3,70	,21	9,233	,000
	801-1600	23	3,27	,72		
	1601-3000	131	3,20	,65		
	3001-4000	83	3,43	,73		
	4000 TL ve Üzeri	145	3,70	,72		
Hane Halkının Rasyonel Davranışlar	0-800	2	3,26	,05	10,316	,000
	801-1600	23	2,92	,85		
	1601-3000	131	2,76	,85		
	3001-4000	83	3,17	,86		
	4000 TL ve Üzeri	145	3,43	,92		
Hane Halkının Gelir Ve Tüketim Harcaması	0-800	2	4,50	,70	3,184	,014
	801-1600	23	3,91	,77		
	1601-3000	131	4,01	,68		
	3001-4000	83	3,91	,72		
	4000 TL ve Üzeri	145	4,19	,60		

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 12’de gösterilmiş olup analiz neticesinde; hane halkının aylık ortalama gelirine göre hane halkının tüketim rasyonalitesi, hane halkının rasyonel

davranışlar ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyleri anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır (sırasıyla $F= 9,233$, $p < 0.001$; $F= 10,316$, $p < 0.001$; $F= 3,184$, $p = 0.014$). Diğer bir ifade hane halkının aylık ortalama geliri; hane halkının tüketim rasyonelitesi, hane halkının rasyonel davranışlar düzeylerini ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeylerini anlamlı etkilemektedir.

Tablo 13: Hane Halkının Ek Geliri ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Ek Gelir	N	Ort.	SS	F	P
Hane Halkının Tüketim Rasyonelitesi	Yok	298	3,34	,70	6,728	,000
	1-500	15	3,88	,47		
	501-1000	24	3,81	,72		
	1001-2000	17	3,75	,79		
	2001 TL ve Üstü	30	3,77	,79		
Hane Halkının Rasyonel Davranışlar	Yok	298	2,99	,87	6,861	,000
	1-500	15	3,65	,68		
	501-1000	24	3,52	,96		
	1001-2000	17	3,47	1,04		
	2001 TL ve Üstü	30	3,60	1,02		
Hane Halkının Gelir ve Tüketim Harcaması	Yok	298	4,00	,70	2,426	,048
	1-500	15	4,31	,44		
	501-1000	24	4,33	,41		
	1001-2000	17	4,26	,50		
	2001 TL ve Üstü	30	4,07	,70		

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 13'te gösterilmiş olup analiz neticesinde; hane halkının ek gelirine göre hane halkının tüketim rasyonelitesi, hane halkının rasyonel davranışlar ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyleri anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır (sırasıyla $F= 6,728$, $p < 0.001$; $F= 6,861$, $p < 0.001$; $F= 2,426$, $p = 0.048$). Diğer bir ifade hane halkının ek geliri; hane halkının tüketim rasyonelitesi, hane halkının rasyonel davranışlar düzeylerini ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeylerini anlamlı etkilemektedir.

Tablo 14: Hane Halkının Toplu Alışveriş Durumu ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Toplu Alışveriş Durumu	N	Ort.	SS	F	P
Hane Halkının Tüketim Rasyonelitesi	Bir Defa	113	2,93	,52	35,286	,000
	İki Defa	152	3,50	,66		
	Üç Defa	48	3,62	,67		
	Dört Defa	41	3,98	,69		
	Daha Fazlası	30	4,09	,60		
Hane Halkının Rasyonel Davranışlar	Bir Defa	113	2,52	,62	32,153	,000
	İki Defa	152	3,14	,88		
	Üç Defa	48	3,36	,87		
	Dört Defa	41	3,76	,85		
	Daha Fazlası	30	3,97	,76		
Hane Halkının Gelir ve Tüketim Harcaması	Bir Defa	113	3,71	,76	12,973	,000
	İki Defa	152	4,15	,57		
	Üç Defa	48	4,09	,57		
	Dört Defa	41	4,37	,61		
	Daha Fazlası	30	4,33	,51		

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 14'te gösterilmiş olup analiz neticesinde; hane halkının toplu alışveriş durumuna göre hane halkının tüketim rasyonelitesi, hane halkının rasyonel davranışlar ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyleri anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır (sırasıyla $F= 35,286$, $p < 0.001$; $F= 32,153$, $p < 0.001$; $F= 12,973$, $p < 0.001$). Diğer bir ifade hane halkının toplu alışveriş durumu; hane halkının tüketim rasyonelitesi, hane halkının rasyonel davranışlar düzeylerini ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeylerini anlamlı etkilemektedir.

5. SONUÇ

Araştırma verilerinin analizi sonucunda ele edilen bulgulardan hareketle aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

- Hane halkının tüketim rasyonalitesi düzeyi arttıkça hane halkının rasyonel davranışlar, gelir ve tüketim harcaması düzeyinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Hane halkının sosyo-demografik bilgileri ile araştırma değişkenleri arasındaki farklılaşma incelendiğinde, cinsiyet değişkeninin hane halkının tüketim rasyonalitesi, hane halkının rasyonel davranışlar ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeylerini anlamlı etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.
- Hane halkının yaşı, hane halkının tüketim rasyonalitesi ve hane halkının rasyonel davranışlar düzeylerini anlamlı etkilerken hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyinin üzerinde belirleyici bir unsur olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Hane halkının eğitim düzeyi, hane halkının tüketim rasyonalitesi ve hane halkının rasyonel davranışlar düzeylerini anlamlı etkilerken hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyini anlamlı etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.
- Evli veya bekâr olmak hane halkının tüketim rasyonalitesi, hane halkının rasyonel davranışlar ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeylerini anlamlı düzeyde etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.
- Hane halkının mesleği, hane halkının tüketim rasyonalitesi, hane halkının rasyonel davranışlar düzeylerini ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyleri üzerinde anlamlı etki meydana getirdiği sonucuna ulaşılmıştır.
- Hane halkının aylık ortalama geliri ve hane halkının ek gelirinin, hane halkının tüketim rasyonalitesi, hane halkının rasyonel davranışlar düzeylerini ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyleri üzerinde anlamlı farklılık meydana getirdiği sonucuna ulaşılmıştır.
- Hane halkının toplu alışveriş durumu, hane halkının tüketim rasyonalitesi, hane halkının rasyonel davranışlar düzeylerini ve hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeylerini anlamlı düzeyde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda hane halkının tüketim rasyonalitesi düzeyi arttıkça: hane halkının tüketim harcaması düzeyinin arttığı görülmektedir. Hane halkının rasyonel davranışlar düzeyi arttıkça hane halkının gelir ve tüketim harcaması düzeyinin arttığı belirlenmiştir. Cinsiyetin, yaşın, medeni halin ve eğitim düzeyinin hane halkının tüketim rasyonalitesi, hane halkının rasyonel davranışlar düzeylerini ve hane halkının geliri ve tüketim harcamalarını etkilemediği tespit edilmişti. Meslek, aylık ortalama gelir ve ek gelir hane halkının tüketim rasyonalitesi, hane halkının rasyonel davranışlar düzeylerini ve hane halkının gelir ve tüketim harcamalarını etkilemektedir. Hane halkı tüketim harcamaları ile bazı değişkenler arasında anlamlı farklılıklar meydana geldiği görülmektedir. Bu durum yaş ve eğitim düzeyi gibi değişkenlerin hane halkı tüketim harcamaları üzerinde belirleyici olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla tüketim harcamaları planlama ve ölçümleme çalışmalarında değişkenler dikkate alınmalıdır. Araştırma Bor ilçesindeki hane halkları üzerinde gerçekleştirilmiştir. Benzer çalışmalar daha geniş örneklemeleri temsil edecek şekilde gerçekleştirilebilir. Hanehalkı tüketim harcamaları ile kişisel değişkenlerin yanında, farklı ölçekler de kullanılarak ilişkisel karşılaştırmalı araştırmalara yer verilebilir.

KAYNAKÇA

- AKBAY, C. (2005). Kahramanmaraş'ta Hanehalklarının Gıda Tüketim Talebi Ekonometrik Analizi. *KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi* 8 (1), 114-121.
- AKMERCAN, T. (2016). *Hanehalkı Tüketim Harcamalarının Parametrik Olmayan Regresyon Yöntemi İle Tahmini: Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

- ARMAN, C. (2013). *Gelir Dağılımının Tüketici Davranışlarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- ALTUNTAŞ, B. & DOĞAN, H. G. (2017). Kırşehir İli Kentsel Alanda Hane Halkının Kanatlı Et Tüketim Alışkanlıklarının ve Satın Alma Kararını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 34 (2), 20-28.
- AVCI, G. M. (2011). *Türkiye’de Çalışan Kadınların Hanehalkı Harcama Örüntüleri Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- AYDIN, A. E., MARANGOZ, M. & FIRAT, A. (2015). Tüketim Kültürü Çalışmaları Üzerine Bir Literatür Taraması. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 23-40.
- BAYRAM, N. (2004). *Sosyal Bilimlerde SPSS İle Veri Analizi*. Bursa: Ezgi kitabevi.
- DÖLEKOĞLU, C. Ö. & YURDAKUL, O. (2004). Adana İlinde Hanehalkının Beslenme Düzeyleri ve Etkili Faktörlerin Logit Analizi İle Belirlenmesi. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(8), 62-86.
- GÜRLER, Ö. K., BİRECİKLİ, Ş. Ü. & ERYAVUZ, A. K. (2018). Türkiye’de Hanehalkı Tüketim Ve Gıda Harcamalarının Kantil Regresyon Yöntemiyle Araştırılması. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 18. EYİ Özel Sayısı, 219-238.
- KILIÇ, A. (2018). *Türkiye’de Hanehalkı Tüketim Harcamalarının Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- KOÇ, A. & ALPAY, S. (2002). *Household Demand in Turkey: An Application of Almost İdeal Demand System With Spatial Cost Index*. Economic Research Forum Working Papers No: 0226, Pages:1-14.
- ODABAŞI, Y. (2006). *Tüketim Kültürü: Yetinen Toplumdan Tüketen Topluma*. 2. Basım, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- ÖZDAMAR, K. (1999). *Paket Program İle İstatistiksel Veri Analizi*. 2. Baskı, Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- SİGEZE, Ç. (2012). *Türkiye’de Hanelerin Tüketim Harcamaları: Panel Verilerle Talep Sisteminin Tahmini*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- TAŞ, C. (2017). *Tüketim Rasyonalitesi Açısından Kent-Köy Karşılaştırılması: Bartın İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın.
- TAVŞANCIL, E. (2006). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. 3. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları.
- TOPAY, G. & ERDEM, R. (2019). Türkiye’de Tüketim Kültürünün Gelişimine Dair Kavramsal Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(35), 162-183.
- TUNÇ, M. (2017). Diyarbakır’da Gösterişçi Tüketim Davranış Kalıpları ve Eğilimleri. *E-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 412-432.
- TUTAR KUTLUAY, F. & YAZIRLI, N. (2016). Hanehalkı Ev Dışı Gıda Tüketimini Etkileyen Faktörler: Nazilli Örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 367-392.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU [TÜİK] (2017). *Hane Halkı Tüketim Harcaması, 2016*. Ankara: TÜİK Kurumu.
- TÜRK DİL KURUMU (TDK). *Büyük Türkçe Sözlük*. <http://tdkterim.gov.tr/bts>, Erişim Tarihi: 10.04.2016
- URL 1 TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU [TÜİK] (2017). *Hanehalkı tüketim harcaması*. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?jsessionid=Q0mChCXbYxrm4Dkyy6Ph1QhyRpKJ1jRLzLyGYK2GQp2JBk6RSJkk!768452478?id=24576> (Erişim: 01.07.2019).